

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

16ος Μιβζ

Περιοχή Μακεδονία Πόλη ή Χωριό Βέροια

Νομός ή Έπαρχία Ημαθίας Μοναστήρι ή Έκκλησία Αγ. Πατάπιος

Αρχιτεκτ. τύπος Τώρα διακονικό. Αρχικά, τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική, το ιερό διακονικό μεταγενέστερου ναού.

Τοιχογραφίες Ιερό και βόρεια κίονοστοιχία διακονικού από το

αρχικό τμήμα του ναού. Θεοτόκος, Μελισμός, μέτωπο κόγχης: Ευαγγελισμός, Β. τοίχος: Σταύρωση, Λίθος, εις Αδου Κάθοδος. (κατά Παπαζώτο 16ου αι.)

Χρονολογία Ναός: βυζαντινός. Τοιχογραφίες: 15ος αι. ή 16ος αι.

16., (Παναγιώτι 1994, σ. 199)

Κατάσταση

Βιβλιογραφία Μιχαηλίδης (Α.Δ. Β3) [1965, σ. 474],

Παπαζώτος 1980, σ. 492

Τσιγαρίδης 1988, σ. 19

βλ. Τσιγαρίδας 1988, σ. 19 - Αγ. Νικόλαος της Γούρνας

Παπαζώτος 1994β σ. 162, 163, 198-199.

Περίας 1966-67, σ. 323.

(Τσιγαρίδα, 1973, σ. 487] (Αδ)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

270
1507

Περιοχή *Μακεδονία* Νομός ή Έπαρχία *Ήμαθίας*
Πόλη ή Χωριό *Φέρρα* Μοναστήρι ή Έκκλησία *Άγ. Πατάριος*
Άρχιτεκτ. τύπος *τώρα διακοσμητικό*
Τοιχογραφίες *Έξω κ' εσω ποσειδωνία διακοσμητική*

Χρονολογία *Ναός: βυζ. Τοιχ: 15ος αί.*

Κατάσταση

Βιβλιογραφία: *Παπαϊωάννης 1980 σ. 492, Τσιγαρίδας 1988*

σ. 19 *Μιχαηλίδης 1965 (ΑΔ Β3) σ. 474*

βγ. Τσιγαρίδας 1988, σ. 19 → Αγ. Νικόλαος της Γούρας

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Περιοχή ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ Πόλη ή Χωριό Βέροια

Νομός ή Έπαρχία ΗΜΑΘΙΑΣ Μοναστήρι ή Έκκλησία Παναγία Κυριώτισσα

Αρχιτεκτ. τύπος Τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική με τάρδημα κ' ανοιχτό
προσώο δυτικά (τουρμουρατιά)

Τοιχογραφίες Αποτοιχισμένες.

α' φάση:

Θ Συλλειτουργούντες ιεράρχες

→ Αγία, Αν. τοίχος Ιερού

β' φάση: αν. τ.: Ανάληψη, Παναγία αμύδης

(εφαίσθηται ότι σήφον 11^{ης} ΕΒΑ στη Βέροια)

↳ στην κεντρική

πριν
τριάντα βγ. βασιλίσ

→ βρισκόταν στη γέωγ. Ανάστροφ

Χρονολογία α' μισό 15ου αι. α' φάση: δεύτερη εικοσιπενταετία 13ου = 1^{ος} ιεράρχης

(δηλ. 1250-1275) Δεσποτάτο Ηλείων

Κατάσταση Ναός κατεδαφισμένος. 1972 β' φάση: α' τεταρτο 15ου αι. (δηλ. 1400-1425)

Βιβλιογραφία Τσιγαρίδας 1988 σ. 19 1991 σ. 86-87.

β. κ. Τσιγαρίδας 9^{ος} ΧΑΕ 1989 σ. 84;

Μιχαηλίδης 1971 (ΑΔ Β1) σ. 22 πιν. 288, στο ίδιο Β2 σ. 447, Λαζαρίδης 1973-4
(ΑΔ) Β3, σ. 736

Τοιχορίθμος 1988 σ. 19. Οι τοιχοί αυτής είναι προϊόν μιας καλλιτεχνικής
 τάξης, η οποία χαρακτηρίζεται και σε άλλες τοιχοί της Βέροιας:
 Παλαιά Γορφοειδή και στο παλιότερο εστιαστήριο της πόλης,
 της καμνής της Παλαιάς και της Παλαιάς Παλαιοπολιτιστικής. Η
 καλλιτεχνική αυτή τάξη, της οποίας το παλιότερο έργο στη Βέροια
 πρέπει να θεωρηθεί ο τοίχος της Παν-Κυρ διακρίνεται με τις γιγαν-
 τικές επιγραφές, τις άσπρες μορφές, τη γραμμική απόδοση της
 πυρροφίας πάνω σε μονόχρωμο βάθος και τη χρησιμοποίηση απόδοσης
 του όφους στα πρόσωπα. Η δραστηριότητα του εργαστηρίου αυτού στη
 Βέροια εντάσσεται στα πλαίσια ενός γενικού καλλιτεχνικού
 ρεύματος, αντιμαρξιστικού χαρακτήρα, μέσα στο 15ο αιώνα, του οποίου επιπτώσεις
 εντοίζονται και σε άλλα μνημεία-τοιχοίς' εις τον - του ευρύτερου μακεδονικού
 χώρου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

13ος
15ος

Περιοχή.....Μακεδονία.....Πόλη ή Χωριό.....Βέροια.....

Νομός ή Έπαρχία.....Ημαθία.....Μοναστήρι ή Έκκλησία Παναγία Κυριώτισσα.....

Άρχιτεκτ. τύπος 13ος αι.: Τρίκλιτη βασιλική. Τουρκοκρατία: Τρίκλιτη
ξυλόστεγη βασιλ. με νάρθηκα και ανοιχτό προστώο δυτ.

Τοιχογραφίες.....Αποτοιχισμένες, από την αψίδα και αν. τοίχο ιερού.....

.....φυλάσσονται στην συλλογή της 11ης ΕΒΑ στην Βέροια.....

Τοιχογραφίες δυο φάσεων: α) συλλειτουργούντες ιεράρχες,.....

.....β) αν. τ. Ανάληψη, Παναγία αψίδος. Μέτωπο: Ευαγγελισμός.....

Αφιερωμένος στα Εισόδια της Θεοτόκου.....

Χρονολογία α' φάση: β' εικοσιπενταετία 13ου αι. β' φάση: α' τέταρτο 15ου

Κατάσταση Ο ναός κατεδαφίστηκε το 1972. Βρισκόταν στην λεωφ. Ανοί-
ξεως.

Βιβλιογραφία Μιχαηλίδης 1971 (Α.Δ. Β1), σελ. 22, πίν. 28β. Στο ίδιο

.....Β2, σελ. 447. Λαζαρίδης 1973-4 (Α.Δ.) Β3, σελ. 736. Τσιγαρί-

.....δας 1988, σελ. 19. Ο ίδιος 9ο Συν. ΧΑΕ 1989, σελ. 84; Ο ίδιος

Παπαζώτος 1994 σ.6,7. 1994β σ.81. 162,163, 181, 212-3, 218-9,
229, 235, 242, 269, 271, 274-5.6-7. ΕΛΛ.ΠΛΥ, 34, 23, 24, 65, 66¹

1991, σελ. 86, 87.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

15^{ος}
μτβγ.

Περιοχή Μακεδονία Πόλη ή Χωριό Βέροια
 Νομός ή Έπαρχία Ημαθίας Μοναστήρι ή Έκκλησία Παναγούδα / Υπαπαντή
 Αρχιτεκτ. τύπος Αρχικά, τρίκλιτη βασιλική με νάρθηκα Σήμερα, δίκλιτη ξυλό-στεγη βασ. με νάρθηκα
 Τοιχογραφίες (τώρα βώγεται το β. και κεντρικό κλίτος)
 Ιερό: βυζαντινές άψιδες. Ναός 1706
 Βασιλική .., βυζ. βασιλική με τρεις αψίδες στο ιερό
 Χρονολογία άψ. βυζ. 15ος αι. (παλαιότερο στρώμα), Ν. τοίχος 1706
 Κατάσταση
 Βιβλιογραφία [Παζαράς 1979 (Α.Δ. Β2), σελ. 313-315, σχ. 1-3, πίν. 134.] Παπαζώτος 1980, σελ. 490. Τσιγαρίδας 1988, σελ. 19 Παπαζώτος 1994β σ. 110, 160, 161, 162, 177-178, 218, 219 σ. 233, 235, 239, 269, 271, 275-277. →

Πέτραι, 2001, σ. 15, αρ. 26

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

150

Περιοχή Μακεδονία Νομός ή Έπαρχία Ημαθία
Πόλη ή Χωριό Βέραια Μοναστήρι ή Έκκλησία Παναγιάδα/Παναγή
Άρχιτεκτ. τύπος Αρχικά: τρίκλιτη βασιλική Τύπος: Έξ κεντρικού
Τώρα: διώκλιτη ξυλόστεγη
Τοιχογραφίες 4 ερσ: ευφ. όψιμες Σήμερα: διώκλιτη ξυλόστεγη
Ναός 1706 βασιλ με ιαρόματα

βασιλική πκ, ευφ. βασιλική με τριπλ. αγίδες στο ιερό

Χρονολογία όψ. ευφ. 15ος αλ. (παλιότερο σκρίφια)
N. τσίχσ 1706

Κατάσταση

Βιβλιογραφία: Παπαϊωάννης 1980 σ. 490, Τσιγαρίδας 1988 σ. 19

Παπαρσ 1979 (ΑΔ Β2) σ. 313-315, σχ 1-3, πιν. 134

Τυμπάρις 1988, σ. 19 → βλ. Πασγιά Κυριώτισσα)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1402

Περιοχή Μακεδονία Πόλη ή Χωριό Βέροια
 Νομός ή Έπαρχία Ημαθίας Μοναστήρι ή Έκκλησία Παναγία Δεξιά
 Αρχιτεκτ. τύπος Μόνον μέρος του ιερού του παλατολόγειου ναού.
 Τοιχογραφίες Ιερό: τμήματα. Αν. τοίχος, β. τμήμα: ιεράρχης
Εκδόχῃ: Παναγία, Μετεσμός (μέρος επάνω από τη σημερινή οροφή)
Μέτωπο αφ' εδᾶς: Γρηγόριος ο Θεολόγος.

Χρονολογία (τοιχ: 13ος;) β' μισό 14ου αι. 14ος αι; "
 Κατάσταση α Τσιουφλή-Παζαράς (τοιχ.
 Βιβλιογραφία Κουρκουτίδου 1977 (Α.Δ. Β2) σελ. 231, πίν. 141δ,
Παζαράς (Α.Δ.) 1978, σελ. 271, Παπαζώτος 1980, σελ. 493,
Τσιγαρίδης 1989, σελ. 84 Παπαζώτος 1994β σ. 32, 79, 81, -"

Αν. Σόφρα της Κυβερτήσεως

82, 84, 89, 112, 178, 218, 219, 237, 259, 260,

Πέτκος 2001, σ. 13, αρ. 18

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

αφ. 1403

Περιοχή Μακεδονία Νομός ή Έπαρχία Ημαθίας

Πόλη ή Χωριό Βέροια Μοναστήρι ή Έκκλησία Παν. Δεξιά

Άρχιτεκτ. τύπος

Τοιχογραφίες 1 ερώ: ζευγάρια Αν. καίρος: β. επι: ξε-
ρέρχης

Χρονολογία (τοιχ: 13^{ος}) 3^ο μισό 14ου αι.

Κατάσταση

Βιβλιογραφία: Παλαρῶς (ΑΔ 1978) 6.271

Παπαῖτος 1980 6.493

Κονγκοντιέου καλλ 1977 6.231 (ΑΔΒ2) νικ. 1418
Τσιγαρίδας 1989 σ.84

β. Αγ-Λαββα zur Κυριασσας

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1505

Περιοχή.....Μακεδονία.....Πόλη ή Χωριό.....Βέροια.....
Νομός ή Έπαρχία.....Ημαθίας.....Μοναστήρι ή Έκκλησία.....Παναγία Γοργοεπήκοος
Άρχιτεκτ. τύπος.....Μονόχωρος, τώρα διακονικό.....

Τοιχογραφίες.....Ανατολικός και Νότιος τοίχος.....
Διακονικό αψίδα: 2 στρώματα, β' στρ: τημίκύλη: αρχ. Ουριήλ, Ραφαήλ
στο Μελισμό, Ιω. Χρυσόστομος, Βασίλειος, τεταρτ: Παναγία δεόμενη
με δύο αρχαγγέλους. Μέτωπο: Ευαγγελισμός με ένθρονη Παναγία. Αν. τ.
αέτωμα: Ανάληψη. Νότιος τ: 2 ζώνες: σκηνές Δωδεκάορτου (4): Γέν-
νηση, Υπαπαντή, Ανάσταση Λαζάρου, Βαΐοφόρος. Κάτω ζώνη: ολόσωμοι
μάρτυρες (6).

1'

Χρονολογία.....Αρχικές βυζαντινές τοιχογραφίες ναού: 15ος αι.

κατά Παπαζώτο: τελευταίο τέταρτο 15ου

Κατάσταση.....

Βιβλιογραφία.....[Μιχαηλίδης 1971 (Α.Δ. Β2) σελ. 445.]

Παπαζώτος 1980, σελ. 491, Τσιγαρίδας 1988, σελ. 19

1992 σ. 92-99 πιν. 1-11

[Ευκλείδης 1985, σ. 246 (Α6)]

Παπαζώτος 1988, [σ. 407], σ. 409.

Πέτκος, 2001, σ. 15, αρ. 24

Παπαζώτος 1994β, σ. 275-77.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

~~150~~ 150

Περιοχή Μακεδονία Νομός ή Έπαρχία Ημαθία
Πόλη ή Χωριό Βέροια Μοναστήρι ή Έκκλησία Ισχυροεργάνος
Άρχιτεκτ. τύπος Μονόκλιτος, τώρος διακοσμητικό
Τοιχογραφίες Α. κ' Ν. τοίχος

Χρονολογία Καυσ: ευστ. τοιχ: αρχικές 15ου αλ.

Κατάσταση

Βιβλιογραφία: Παπαμύτης 1980 β. 491 Τσιγαρίδας 1988

σ. 19 Μιχαηλίδης 1971 (ΑΔΒ2) σ. 445

βλ. Τυγαρίδας 1988, σ. 19 → βλ. Παυσανία Κυριώτις

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

15

16

18

Περιοχή ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ Πόλη ή Χωριό Βέροια

Νομός ή Έπαρχία Ημαθίας Μοναστήρι ή Έκκλησία Παναγία Παλαιοφορίτισσα
ή Παντανασσα.

Αρχιτεκτ. τύπος Αρχικά" μάλλον ξυλοστεγής ναός μεστέγη σε σταυρικό
σχήμα, μετά από επισκευή τον 16ο αι. λέγινε τρίκλιτη βασιλική.

Τοιχογραφίες Παράσταση αγίων Αναργύρων (Παπαζώτος 1994β πιν. 70) του 15ου
αι., σύγχρονες του : Β. τοίχος: ένθρονη θεοτόκος, από κάτω
Αποκαθήλωση, Ανάργυροι, Μερκούριος, Ιωάννης ο Ελεήμων. Τρεις φάσεις
μεταβυζαντινών τοιχογραφιών.

Χρονολογία Αρχαιότερο στρώμα: τελευταίο τέταρτο 15ου αι.

Και 16ος αι. αρχές 18ου αι.

Κατάσταση

Βιβλιογραφία Τσιγαρίδας 1988, σελ. 19 Παπαζώτος 1994β σ. 275-277,
193-195

Πέτσος 2001, σ. 15, αρ. 25

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1505

Περιοχή ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ Πόλη ή Χωριό Βέροια
Νομός ή Έπαρχία ΗΜΑΘΙΑ Μοναστήρι ή Έκκλησία Παναγία Παλαιοφορτί-
τισσα

Άρχιτεκτ. τύπος

Τοιχογραφίες Υπάρχουν.

Χρονολογία 15ος αιώ. (παιχτότερο σκρότσο)

Κατάσταση

Βιβλιογραφία Τσιγαρίδας 1988 σ.19

Η. Τσέριτον 1988, σ. 19 → Παράγω κυρίως 66α

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Περιοχή ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ Πόλη ή Χωριό Βέροια
 Νομός ή Έπαρχία Ήμαθίας Μοναστήρι ή Έκκλησία Παναγία Χαβιαρά
 Αρχιτεκτ. τύπος α' στρ: Τρίκλιτος
 Τοιχογραφίες Ανατ. τοῖχος Ιεροῦ καί νάρθηκας: ἔργαστήριο τ. Ι5ου αἱ.
(εργαστήριο ΒΔ Ελπίδας)
Αγία Παναγία Βραχερνίτζικα ἐξ προτομῆς, δορυφοροῦνται ὑπὸ δύο σφωμῶν
ἀρχέζων. Αν. τοῖχος = Ἀνάληψη Β. κ. Ν. τοῖχοι ἀπὸ τῶν κισσοειδοῦν
το Δωδεκαῖορτο [Ν. τοῖχος Βαίσιον Δ. τοῖχος Κοίμησις]
Ν. κλίτος: Αν. τοῖχος: Παναγία βρεγουμεντα δορυφοροῦνται ὑπὸ δύο ἀρχέζων
>> Προφ. Ἡλίας, βρατιωτικαὶ ἀφιοί
Β. κλίτος Δ. τοῖχος: Κων/ς + Ελένη
Νάρθηκας: Αν. τοῖχος ἐξ Β' Παρουσία
 Χρονολογία α' στρ: 1498
 Κατάσταση
 Βιβλιογραφία Τσιγαρίδας 1988 σ. 18, Δροσογιάνη 1963 (ΑΔΒ2) σ. 251

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

α': 1505
β': 1497/98

Περιοχή Μακεδονία Πόλη ή Χωριό Βέροια

Νομός ή Έπαρχία Ημαθίας Μοναστήρι ή Έκκλησία Παναγία Χαβιαρά

Άρχιτεκτ. τύπος Τρίκλιτος βασιλική 1497/98

Τοιχογραφίες α' στρ.: Ανατ. τοίχος ιερού και νάρθηκας: εργαστήριο
τέλους 15ου αι. (εργαστήριο ΒΔ Ελλάδας) 1497/8

Αψίδα: Παναγία Βλαχερνίτισσα εν προτομή, δορυφορούμενη υπό
δυο ολοσώμων αγγέλων. Ανατ. τοίχος: Ανάληψη. Β. και Ν. τοίχος
άνωθεν των κλινοστοιχιών το Δωδεκάορτο (Ν. τοίχος Βάπτισις,
Δ. τοίχος Κοίμησις). Ν. κλίτος: Αν. τοίχος: Παναγία Βρεφοκρατού-
σα δορυφορούμενη υπό δυο αγγέλων, Προφήτης Ηλίας, στρατιωτικοί
άγιοι. Β. κλίτος, Δυτ. τοίχος: Κωνσταντίνος και Ελένη
Νάρθηκας, Ανατ. τοίχος: Β' Παρουσία

Χρονολογία α' στρ.: 1498

Κατάσταση

Βιβλιογραφία Δροσογιάννη 1963 (Α.Δ. Β2) σελ. 251

Τσιγαρίδας 1988, σελ. 18 Παπαζώτος 1994 σ. 7, φωτ. στη σ. 13.

1994β σ. 112, 115, 162-163, 197-198.

Παπας 1968-69, 6. 323.

[Μιχαηλίδης 1969, σ. 359 (ΑΔ)]

Ιερό: αν. τοίχος πόγχη: θεοτόκος, μέτωπο: Ευαγγελισμός, αέτωμα:
Ανάληψη. (1497-98).

Ορχανίδης 1969, σ. 16 (Α0)

[Μιχαηλίδης 1968, σ. 371 (Α0)]

[Παπαρόι 1978, σ. 271] (Α0)

Πέτκει 2001, σ. 16, αρ. 28

